

Text Regulace Judith Butlerové jsem před časem našla v knize *Critical Terms for Study of Gender* (2014), která by měla sloužit jako specifický úvod do teorie, jež pojmenováním mužsko/ženské (ve smyslu biologické, kulturní a sociální) duality v myšlení a konání člověka chtěla napomoci porozumět světu a otevřeněji v něm žít. Tato teorie chtěla umožnit člověku — ať je jím kdokoliv — nalézt volnost tím, že se stane kritičtější i vůči hluboce do těla zapsaným genderovým omezením, které se rády ukazují jako věčné a neměnitelné, vrozené, dané přírodou. Utopičnost této teorie, kterou v devadesátých letech pomáhala budovat právě Judith Butlerová svoji nejznámější knihou *Gender Trouble* (1990, *Potíže s rodem*), se ukázala velmi zřetelně v nedávné době, kdy místo kritičnosti a svobody dala vzniknout novým parcializacím společnosti, a hlavně vnějším radikálním regulacím, které měly sice odstranit genderovou nerovnost, ale vytvářely nové nespravedlnosti. Tato teorie dala vzniknout i novým antagonismům a nové moci. Judith Butlerová svým způsobem odpověděla na tyto problémy knihou *Undoing Gender* (možná bychom mohli překládat jako „rozkládání rodu“, jeho „zkáza“ i „odstrojování“) z roku 2004. Kapitola *Gender Regulation* z této knihy pak vešla jako samostatný text do sborníku *Critical Terms for Study of Gender*.

Otištěný text Judith Butlerové tak, jak je charakteristické pro její filozofii obecně, sleduje jazykovou a psychoanalytickou konstruovanost našich genderových norem a vznik normality a nenormality. Týká se nejen genderové normality, ale má obecnější platnost — ukazuje, jak nebezpečná a přitom nutná je normalita. Normální vzor, tedy ten, který — jak napovídá jeho etymologie — je takovým geometrovým či stavebníkovým příložníkem, pomocným nástrojem k popisování a budování, pokud se stane univerzální formou, vyžadovanou unifikační ražbou, je zdrojem vnější debilizující regulace, bičem, ale i gilotinu. Zákon je pak vepsán do našich těl skutečně strojem z Kafkova kárného tábora.

Utopičnost genderové teorie, jak ji představuje teorie Judith Butlerové, podle mne byla a je v tom, že je možné kriticky regulovat a regulovat individuálně, individualizovaně, tázat se sebe sama, neboť rod není nic daného a je vždy individuální. Předkládaný text je textem o možných únicích z regulací a také o jejich nebezpečích, byť by byly tyto regulace sebehumánnější. Vždy se totiž, a v tom je naděje i hrůza, tváří v tvář normě musíme kriticky rozhodovat, jak „příložník“ užít. Neboť regulace a normy vždy vytvářejí nové a nové hranice — tedy i nové antagonismy a polarity a umělé překážky.

LH

Text publikujeme s laskavým svolením autorky, která nám napsala: „I am glad to hear that there are good conversations on these issues. We are facing such dark times. We are already in them. / Judith Butler“.

Regulace

Judith Butler

Výraz *regulace* se na první pohled zdá naznačovat institucionální podobu procesu, jímž se z osob stávají regulérní jedinci. Hovořit o „regulacích“ v plurálu ve skutečnosti znamená již uznávat ony konkrétní zákony, pravidla a strategie, tvořící legální nástroje, díky nimž jsou osoby regularizovány. Bylo by však podle mého názoru mylné chápat všechny způsoby, jimiž je gender regulován, jako empirické legální instance, protože normy, jež těmto regulacím vládnou, přesahují samotné instance, jimiž jsou ztělesňovány. Na druhé straně by bylo stejně tak problematické hovořit o regulaci genderu abstraktně, jako by ony empirické instance pouze příkladně znázorňovaly působení moci probíhající nezávisle na nich.

Velká část nejdůležitějších prací v oblasti feministických a gay/lesbických studií se soustředila na aktuálně existující regulace: právní, vojenské, psychiatrické a na celou řadu dalších. Otázky kladené v rámci takového zkoumání se zpravidla týkají toho, jak je gender regulován, jak se takové regulace nastolují a jak si je subjekty, na něž jsou uvalovány, přivtělují a jak je prožívají. Avšak co se týká genderu, být regulován neznamena prostě jen dostat se do područí vnější síly nějaké regulace (Smart 1992). Kdyby měl gender existovat před svou regulací, potom bychom si jej mohli vzít jako své téma a následně předložit výčet různých druhů regulace, jimž je podroben, a způsobů, jimiž toto podrobování (*subjection*) probíhá. Celý problém se nám nicméně klade naléhavěji. Existuje koneckonců vůbec nějaký gender, který je zde před svou regulací, anebo je tomu tak, že genderově rozlišený subjekt vyvstává jen díky svému podrobení regulaci, že je vytvářen teprve v této specifické formě podrobení a skrze ni? Není snad podrobování tím procesem, jímž různé regulace vytvářejí gender?

Ohledně podrobování a regulace je třeba mít na paměti přinejmenším dva body, odvozené z foucaultovsky orientovaného bádání: 1) regulační moc nejenže působí na předchůdný subjekt, ale rovněž samotný tento subjekt utváří a formuje, každá právní podoba moci má navíc svůj produktivní účinek; 2) být podroben regulaci rovněž znamená začít být touto regulací subjektivován, tj. začít existovat jakožto subjekt právě díky tomuto regulování. Tento druhý bod vyplývá z toho prvního v tom ohledu, že regulační diskurzy, které utvářejí subjekt obdařený genderem, jsou právě ty, které dotyčný subjekt požadují a ustavují.

Jednotlivé druhy regulací lze chápat jako instance obecnější regulační moci, jež je vymezena jako regulace genderu. Zde s Foucaultem v některých ohledech nesouhlasím. Pokud totiž foucaultovské ponaučení spočívá podle všeho v postřehu, že regulační moc má jisté očividné historické charakteristiky a že působí na gender stejně jako na jiné druhy sociálních a kulturních norem, potom se zdá, že gender je jen jednou instancí širšího regulačního působení moci. Tomuto podřazení genderu pod regulační moc bych oponovala tvrzením, že regulační aparát, který ovládá gender, je sám aparátem specificky genderovým. Tím nechci naznačovat, že regulace genderu je paradigmatickým vzorem regulační moci jako takové, ale spíše že gender vyžaduje a ustavuje svůj vlastní odlišený regulační a disciplinární režim.

Tvrzení, že gender je určitá norma, si žádá další rozvinutí. Norma není totéž co pravidlo a není ani totéž co zákon (Ewald 1986, 1991, 1992, Taylor 1993). Norma funguje v rámci společenských praktik jako implicitní standard *normalizace*. Přestože normu lze analyticky oddělit od praktik, do nichž je zasazena, může se zároveň ukázat jako odolná vůči jakékoli snaze o dekontextualizaci svého působení. Normy mohou nebo nemusejí být explicitní, a pokud ve společenské praxi fungují jako normalizující princip, obvykle zůstávají implicitní, obtížně čitelné, nejzřetelněji a nejpatrněji rozlišitelné až v účincích, jež vyvolávají.

Je-li gender norma, naznačuje se tím, že jakýkoli jednotlivý společenský aktér jej vždy ztělesňuje pouze nejasně. Norma vládne sociální inteligibilitě jednání, ale s tímto jednáním, jemuž vládne, není totožná. Jako by norma byla lhostejná k různým druhům jednání, jež řídí, čímž chce říci pouze tolik, že norma se zdá mít status a účinnost, které jsou na jí řízeném jednání nezávislé. Norma řídí inteligibilitu, umožňuje jistým druhům praktik a jednání, aby se staly jako takové rozpoznatelnými a přijatelnými, přičemž přikládá na oblast sociální jistou mřížku čitelnosti a definuje parametry toho, co se v této oblasti bude a nebude jevit. Otázka toho, co se má ocitnout mimo normu, klade před myšlení paradox, protože pokud norma činí sociální pole inteligibilním a pokud pro nás toto pole normalizuje, potom být mimo normu v jistém smyslu znamená stále ještě být definován ve vztahu k ní. Být někým ne tak úplně mužským nebo ne tak úplně ženským stále ještě znamená být chápán výlučně na základě vztahu ke „zcela mužskému“ a „zcela ženskému“.

Prohlašovat, že gender je norma, není tak docela totéž jako tvrdit, že existují normativní pohledy na ženství a mužství, přestože takové normativní pohledy očividně existují. Gender není úplně přesně to, čím člověk „je“, ani úplně přesně to, co člověk „má“. Gender je aparát, díky němuž dochází k vytváření a normalizaci mužského a ženského a spolu s nimi i mezilehlých — hormonálních, chromozomálních, psychických, performativních — podob, jichž gender nabývá. Předpokládat, že gender značí vždy a výlučně matici „mužského“ a „ženského“, znamená právě nenahlédnout kritický postulát, že vytváření této koherentní binární opozice je nahodilé, že je za ně třeba zaplatit jistou cenu a že ony permutace genderu, které do této binarity nezapadají, jsou součástí genderu úplně stejně jako jeho nejnativnější instance. Ztotožňovat definici genderu s jejím normativním zněním znamená bezděčně znovu upevňovat moc normy, její schopnost tuto definici genderu omezovat. Gender je mechanismus, díky němuž se pojmy mužského a ženského vytvářejí a naturalizují, ale zároveň by gender mohl být také docela dobře aparátem, díky němuž lze takové výrazy dekonstruovat a denaturalizovat. Je dokonce možné, že tentýž aparát, který

usiluje o ustavení normy, zároveň působí tak, aby toto ustavování podvracel, že toto ustavování je ze samotné své definice jakoby neúplné. Udržovat výraz *gender* v odloučenosti jak od mužství, tak od ženství, znamená zajišťovat teoretickou perspektivu, z níž by bylo možné vysvětlit, jakým způsobem binarita mužského a ženského vyčerpává sémantické pole *genderu*. Ať už poukážeme na *gender trouble* nebo na *gender blending*, na *transgender* nebo *cross-gender*, vždy tím již naznačujeme, že *gender* je nějak schopen překračovat naturalizovanou binaritu. Ztotožňování *genderu* s binaritami mužství/ženství, muž/žena, mužské/ženské takto uskutečňuje právě tu naturalizaci, které má pojem *genderu* zabraňovat.

Restriktivní diskurz týkající se *genderu*, diskurz, který zdůrazňuje binární protiklad muže a ženy jakožto výlučný způsob chápání *genderového* pole, tedy provádí *regulační* mocenský úkon, jenž naturalizuje hegemonickou instanci a zamezuje možnosti uvažovat o jejím narušení.

Jedna tendence v rámci *genderových* studií spočívala v přijetí předpokladu, že alternativou k binárnímu *genderovému* systému je množování *genderů*. Takový přístup vždy vyvolává následující otázku: Kolik *genderů* může existovat a jak se budou nazývat? (Trumbach 1998, Fausto-Sterling 2000). Avšak narušení binárního systému nás nemusí vést ke stejně problematické kvantifikaci *genderu*. Luce Irigaray, následujíc lacanovské podněty, klade otázku, zda je mužské pohlaví „jedním“ pohlavím, čímž nemyslí jen „jedním jediným“, ale také tím, které zavdává podnět k určitému kvantitativnímu přístupu k pohlaví. „Pohlaví“ podle jejího názoru není ani biologickou, ani sociální kategorií (a tedy je odlišné od „*genderu*“), nýbrž kategorií jazykovou, jež existuje jakoby na rozhraní mezi sociálními a biologickými. „Pohlaví, které není jedno“, je tedy ženství chápané právě jako něco, co nelze zachytit nějakým počtem či číslem (Irigaray 1985). Další přístupy zdůrazňují, že „*transgender*“ není tak úplně nějaký třetí *gender*, nýbrž jistý způsob přecházení mezi *gendery*, mezilehlá a přechodová podoba *genderu*, jež se nedá redukovat na normativní zdůrazňování jednoty či podvojnosti (Bornstein 1994).

SYMBOLICKÁ POZICE A SOCIÁLNÍ NORMY

Třebaže někteří teoretici tvrdí, že normy jsou vždy sociálními normami, teoretici a teoretičky lacanovské orientace, ovlivnění strukturalismem Clauda Lévi-Strausse, zdůrazňují, že symbolické normy nejsou totéž co normy sociální a že k jisté „regulaci“ *genderu* dochází skrze symbolický požadavek, který symbolické normy na lidskou psýché od počátku uvalují.

Symbolično se u Jacquesa Lacana stalo technickým termínem roku 1953 a začalo označovat svébytný způsob, jakým slučoval matematické (formální) a antropologické významy tohoto výrazu. V jednom slovníku lacanovské terminologie je *symbolično* výslovně propojeno s problémem regulace: „*Symbolično* je oblast Zákona, který reguluje touhu v oidípském komplexu“ (Evans 1996, s. 202; zvýraznila J. B.). Tento komplex je chápán jako něco, co je odvozeno z primárního či symbolického zákazu incestu, zákazu, který je smysluplný jen z hlediska příbuzenských vztahů, v nichž jsou různé „*pozice*“ v rámci rodiny ustavovány v souladu s exogamním závazkem. Jinak řečeno, matka je někdo, s kým syn a dcera nemají sexuální vztahy, a totéž platí o otci; matka

má sexuální vztahy pouze s otcem atd. Tyto vztahy založené na zákazu jsou zakódovány v „pozicích“, které každý z těchto rodinných příslušníků zaujímá. Nacházet se na takové pozici tedy znamená být začleněn do takovéhoho překříženého sexuálního vztahu, tedy přinejmenším podle symbolického či normativního pojetí této pozice.

Důsledky tohoto pojetí jsou zjevně nedozírné. Strukturalistické dědictví v psychoanalytickém myšlení mělo v mnoha ohledech obrovský dopad na feministickou filmovou a literární teorii, stejně jako na feministické přístupy k psychoanalýze prostřednictvím nejrůznějších disciplín. Rovněž připravilo cestu pro kritiku feminismu ze strany *queer*, která nevyhnutelně měla a i nadále má závažné rozkolnické účinky na studia sexuality a genderu. V následujícím se mi doufám podaří ukázat, že pojem kultury, který se v lacanovské psychoanalýze přeměňuje na „symbolično“, se velice liší od pojmu kultury, který je stále běžně přijímán v oblasti současných kulturních studií, takže oba tyto myšlenkové projekty jsou často chápány jako beznadějně protichůdné. Tvrdím rovněž, že jakýkoli požadavek na ustavení pravidel, která „regulují touhu“ v nezměnitelné a věčné oblasti zákona, má pro teorii, jež se snaží pochopit podmínky, za kterých je možná společenská přeměna genderu, jen omezenou užitečnost. Další věc související se symboličnem je ta, že zákaz incestu může být jednou z motivací pro své překročení, což naznačuje, že symbolické pozice příbuzenství jsou v mnoha směrech rušeny právě tou sexualitou, kterou vytvářejí prostřednictvím regulace (Bell 1993). A nakonec budu chtít ukázat, že rozlišení mezi symbolickým a sociálním zákonem je v posledku neudržitelné, že symbolično samo je sedimentací sociálních praktik a že radikální změny v příbuzenství si žádají reartikulaci strukturalistických předpokladů psychoanalýzy, přesouvající nás jakoby směrem ke queer poststrukturalismu lidské psýché.

Vrátíme-li se k tabu incestu, vyvstává následující otázka: Jaký je status těchto zákazů a těchto pozic? Lévi-Strauss v *Elementárních strukturách příbuzenství* (1969) jasně říká, že tabu incestu není vyžadováno ničím biologickým, že jde o jev čistě kulturní. Slovem „kulturní“ nemyslí něco „kulturně proměnlivého“ či „nahodilého“, nýbrž spíše něco, co je v souladu s „univerzálními“ zákony kultury. Kulturní pravidla tedy podle Lévi-Strausse nejsou pravidly změnitelnými (jak později tvrdila Gayle Rubin), nýbrž jsou nezměnitelná a univerzální. Oblast univerzální a věčné vlády kultury — toho, co Juliet Mitchell nazývá „univerzálním a primordiálním zákonem“ (Mitchell 1975, s. 370) — se stává základem pro lacanovský pojem symbolična a pro následné snahy oddělit symbolično jak od sféry biologična, tak od sféry sociálna. To, co je v kultuře univerzální, je u Lacana pojímáno jako její symbolická či jazyková pravidla, a právě ta v jeho pojetí tvoří oporu příbuzenských vztahů. Sama možnost pronominálního odkazování, zájmen „já“, „ty“, „my“ a „oni“, se zdá spočívat na onom druhu příbuzenství, působícího v jazyce a jakožto jazyk. Jedná se o překlouznutí od sféry kultury ke sféře jazyka, o přesun, k němuž ke konci *Elementárních struktur příbuzenství* začíná naznačovat cestu už Lévi-Strauss sám. U Lacana začíná být symbolično definováno s pomocí jistého pojetí jazykových struktur, které nelze redukovat na sociální formy, jichž jazyk nabývá. Podle strukturalistického výraziva symbolično ustavuje univerzální podmínky, v nichž společenská, tj. sdělitelnost jakéhokoli užívání jazyka, začíná být možná. Tento přesun dláždí cestu pro důsledné rozlišování mezi symbolickým a sociálním vysvětlením příbuzenství. Norma proto není úplně totéž jako „symbolická pozice“ v lacanovském smyslu, která, jak se zdá, se těší jakoby nadčasové

povaze, nehledě na vymezení předkládaná v poznámkách k několika Lacanovým seminářům. Lacanovci téměř vždycky prohlašují, že symbolická pozice není totéž jako pozice sociální, že by byl omyl vzít si kupříkladu symbolickou pozici otce, která je konečnou vzorovou symbolickou pozicí, a zaměňovat ji za onu sociálně utvořenou a proměnlivou pozici, jíž otcové nabývali v průběhu věků. V lacanovské perspektivě se zdůrazňuje, že existuje ideální a nevědomý požadavek vznášený na sociální život, požadavek, který nelze redukovat na sociálně čitelné příčiny a účinky. Symbolické místo otce neustupuje požadavkům na sociální reorganizaci otcovství. Symbolično je namísto toho právě tím, co stanovuje meze jakýmkoli utopickým snahám o rekonfiguraci a nové prožívání příbuzenských vztahů v určitém odstupu od oidipuské scény (Tort 1983, resp. týž 1989, s. 46–59).

Jedním z problémů, které vyvstaly, když se zkoumání příbuzenství propojilo se strukturální lingvistikou, je ten, že příbuzenské pozice byly povýšeny na něco, co je rovno základním jazykovým strukturám. Jedná se o pozice, které umožňují vstup do jazyka, a které si tudíž ve vztahu k jazyku podržují určitý esenciální status. Jinak řečeno, jsou to pozice, bez nichž by nemohl vznikat žádný význam, anebo ještě jinak, bez nichž nelze zajistit žádnou kulturní inteligibilitu. Když se jistá pojetí příbuzenství začala pokládat za nadčasová a byla povýšena na elementární struktury inteligibility, jaké důsledky to s sebou přineslo?

Přestože Lévi-Strauss se chce zabývat celou řadou různých příbuzenských systémů, činí tak s cílem vymezit ty principy příbuzenství, které existují napříč kulturami. To, co strukturalismus předkládá jako „pozici“ v jazyce či příbuzenství, není totéž co „norma“, neboť norma představuje společensky vytvářený a proměnlivý rámec. A norma není totéž co symbolická pozice. Pokud navíc na symbolickou pozici důsledněji nahlédneme jako na normu, potom symbolická pozice není totožná sama se sebou, nýbrž představuje spíše nahodilou normu, jejíž nahodilost byla překryta jistým teoretickým zvěcněním, jež s sebou potenciálně nese kruté důsledky pro život genderově rozlišených jedinců. Se strukturalistickou domýšlivostí bychom mohli odpovědět tvrzením „Ale takový je zákon!“ Jaký status ale tento výrok má? „Takový je zákon“ se stává výpovědí, která zákonu performativně připisuje právě tu sílu, již má samotný zákon údajně vyvíjet. Věta „takový je zákon“ je tedy známkou poslušnosti vůči zákonu, známkou touhy po tom, aby zákon byl zákonem nezpochybnitelným; jde o jakési teologické nutkání v rámci psychoanalytické teorie, jež se snaží vyřadit ze hry jakoukoli kritiku symbolického otce, tedy zákona psychoanalýzy samotné. Status příkládaný zákonu je tedy nikoli překvapivě přesně tímž statusem, jaký je připisován falu, neboť falus je v lacanovském učení nejen privilegovaným „signifikantem“, ale stává se také charakteristickým rysem samotného teoretického aparátu, v němž je tento signifikant zaveden. Jinými slovy, autoritativní síla, podepírající nezpochybnitelnost symbolického zákona, není sama ničím jiným než působením tohoto zákona, jakoby další instancí nepopíratelného a nezpochybnitelného otcovského místa. Přestože ke zpochybnování symbolična, jak nám lacanovci připomenou, dochází neustále, těmto zpochybněním se v posledku nedaří působit žádnou skutečnou silou umožňující podvrátit symbolično samo nebo si vynutit radikální rekonfiguraci jeho základních prvků.

Autorita dotyčné teorie zviditelňuje její vlastní tautologickou obranu právě v podobě faktu, že symbolično přežívá jakékoli zpochybnění své autority. Nejde jenom

o teorii, která klade důraz na mužskost a ženskost jakožto symbolické pozice, jež jsou nakonec mimo jakékoli zpochybnění a jež ukládají meze samotnému zpochybnování jako takovému, ale také o teorii, která se spoléhá na jí popisovanou autoritu samu, pokud jde o podepření autority jejich vlastních deskriptivních tvrzení.

Oddělení symbolična od sociální sféry usnadňuje rozlišování mezi Zákonem a různými proměnlivými zákony. Na místě kritické praxe, která nepředjímá žádnou konečnou autoritu a otevírá úzkost vzbuzující pole různých možností genderové diferenciace, se vynořuje symbolično, aby této úzkosti učinilo přítrž. Existuje-li Zákon, který nemůžeme posunout, ačkoli se o jeho posunutí imaginárními prostředky stále znovu snažíme, pak předem víme, že našim snahám o změnu bude vždy zamezeno a že náš boj proti autoritativnímu pojetí genderu vyjde naprázdno, protože se podrobíme nenapadnutelné autoritě. Existují tací, kdo jsou přesvědčeni, že uvažovat o tom, že by symbolično samo mohlo být změněno lidskou praxí, je čirý voluntarismus. Je tomu ale skutečně tak? Dá se zajisté připustit, že touha je něčím radikálně podmíněným, aniž bychom ovšem prohlašovali, že je radikálně determinovaná, a uznávat, že existují struktury, které touhu umožňují, aniž bychom tvrdili, že tyto struktury jsou nadčasové a nepoddajné, že nepřipouštějí reiterativní přehrávání a posouvání. Zpochybňovat symbolickou autoritu neznamená nutně navracet se k „egu“ nebo ke klasickým liberálním pojmům svobody; spíše to znamená zdůrazňovat, že norma je ve své nutné časovosti otevřená vnitřnímu přesouvání a podvracení.

Symbolično je chápáno jako sféra, jež reguluje převzetí pohlaví, přičemž pohlaví je pojímáno jako diferenciální soubor pozic, totiž pozice mužské a ženské. Pojem genderu, tedy pojem odvozený ze sociologického diskurzu, je pro onu teorii rozdílu v pohlaví, jež se vynořuje z lacanovského a post-lacanovského rámce, něčím cizím. Lacan byl zjevně ovlivněn Lévi-Straussovými *Elementárními strukturami příbuzenství*, poprvé vydanými roku 1947, zhruba šest let předtím, než Lacan začne používat pojem symbolična.

Jean Laplanche a Jean-Bertrand Pontalis v hesle *Symbolično* ve svém *Psychoanalytickém slovníku* píší, že „myšlenku symbolického řádu strukturujícího mezilidskou realitu zavedl do společenských věd zvláště Claude Lévi-Strauss podle vzoru strukturální lingvistiky vzešlé z pedagogického působení Ferdinanda de Saussure. Hlavní tezí *Kursu obecné lingvistiky* (1955) je, že izolovaně uvažovaný jazykový signifikant nemá žádnou niternou vazbu k signifikátu; k signifikaci poukazuje jen proto, že je začleněn do znakového systému charakterizovaného diferenčními opozicemi“ (Laplanche — Pontalis 2004, s. 475). Autoři citují Lévi-Strausse: „O každé kultuře lze uvažovat jako o souboru symbolických systémů, mezi nimiž na prvním místě stojí řeč, pravidla uzavírání sňatků, ekonomické vztahy, umění, věda, náboženství“. Lacan podle nich používá výraz symbolično, aby prokázal, že nevědomí je strukturováno jako řeč, a aby ukázal jazykovou produktivitu nevědomí. Druhý způsob užití, jehož se pojmu symbolična dostává, se nicméně bezprostředněji týká naší otázky: Lacan chce s pomocí tohoto pojmu „ukázat, jak se lidský subjekt včleňuje do předem ustaveného řádu, jenž má sám symbolickou povahu v lévi-straussovském smyslu“ (tamtéž).

Z tohoto úhlu pohledu, který se liší od perspektivy jiných lacanovských vykladačů, jako je Malcolm Bowie, je smysl symbolična jakožto předem ustaveného řádu v napětí s Lacanovým důrazem na to, že existuje arbitrární vztah mezi signifikantem

a signifikátem. Zdá se, že Lacan při některých příležitostech používá slovo „symbolično“ k popisu nespojitých prvků fungujících jako signifikáty, ale jindy zase onen výraz podle všeho používá k popisu obecnějšího rejstříku, v němž tyto prvky fungují. Laplanche a Pontalis navíc tvrdí, že Lacan používá „symbolično“ k „označení zákona (*la loi*), který tento řád zakládá“. Odvržení „symbolického otce“ či „Jména otce“ je takovou instancí zakládání, která je neredukovatelná na imaginárního nebo reálného otce a která uvádí v platnost zákon. Pozici symbolického otce samozřejmě nikdo nezaujímá a právě tato „absence“ zákonu paradoxně dává jeho moc.

Třebaže Bowie tvrdí, že symbolično je ovládáno symbolickým zákonem (1991, s. 108), prohlašuje zároveň, že „o symboličnu se často hovoří s obdivem [...] je to oblast pohybu spíše než stálosti, heterogenity spíše než podobnosti [...] symbolično je v samém svém základu sociální a intersubjektivní“ (1991, s. 92–93). Zůstává nicméně otázka, zda „sociální“ sféra vyznačovaná symboličnem není ovládána „Jménem otce“, symbolickým otcovským místem, které v případě ztráty (onoho místa, nikoli otce) vede k psychóze. Jaké pre-sociální omezení je takto uvalováno na inteligibilitu jakéhokoli sociálního řádu?

V Lévi-strausssovském modelu je pozice muže a ženy tím, co umožňuje jisté podoby sexuální směny. Gender v tomto smyslu působí tak, aby zajišťoval jisté formy reprodukčních sexuálních vazeb a zakazoval formy jiné. Náš gender je z tohoto hlediska ukazatelem zapovězených a předepisovaných sexuálních vztahů, jimiž je subjekt sociálně regulován a vytvářen.

Pravidla určující sexuální směnu a vytvářející v souladu s tím životaschopné subjektové pozice na základě regulace sexuality jsou podle Lévi-Strausse odlišná od jednotlivců, jež se jimi řídí a jež ony pozice zaujímají. Skutečnost, že lidské činy jsou takovýmito zákony regulovány, ale nemají moc měnit substanci a cíl svých zákonů, se zdá být důsledkem pojmání zákona jakožto lhostejného k obsahu, jež reguluje. Jakým způsobem přechod od uvažování o genderu jakožto regulovaném symbolickými zákony k pojetí genderu jakožto regulovaného sociálními normami zpochybňuje tuto lhostejnost zákona k tomu, co reguluje? A jak tento přechod otevírá možnost radikálnějšího zpochybnění zákona samotného?

Je-li gender norma, není to totéž jako vzor, jemuž se jednotlivci snaží přiblížit. Právě naopak, je to forma sociální moci, která vytváří inteligibilní sféru subjektů, a aparát, jímž je ustavována genderová binarita. Idealita genderu coby normy, jež se jeví jako nezávislá na praktikách, které řídí, je opětně ustaveným účinkem těchto praktik samotných. Tím se naznačuje nejen tolik, že vztah mezi praktikami a idealizacemi, jimž se fungování praktik podřizuje, je nahodilý, ale také to, že sama idealizace může být podrobena tázání a dostat se do krizového stavu, podstupujíc potenciální de-idealizaci a ztrátu autority.

Rozestup mezi genderem a jeho naturalizovanými konkrétními znázorněními (*instantiations*) je právě rozestupem mezi normou a jejími tělesnými přisvojeními (*incorporations*). Výše jsem naznačila, že norma je z analytického hlediska nezávislá na svých ztělesněních, ale chci zdůraznit, že jde jen o jakousi intelektuální pomůcku, jež napomáhá zajišťovat udržování normy samotné jako nadčasového a nezměnitelného ideálu. Norma ve skutečnosti přetrvává jakožto norma jen v té míře, v jaké je předváděna (*acted out*) v sociální praxi, znovu idealizována a znovu ustavována v každodenních sociálních rituálech tělesného života a skrze ně. Norma nemá žádný

nezávislý ontologický status, ale nelze ji snadno redukovat na různé její konkrétní instance; je sama (re)produkována skrze své vtělování, skrze akty, které se jí snaží přiblížit, skrze idealizace reprodukované těmito akty a v těchto aktech.

Foucault uvedl diskurz týkající se normy do běžného povědomí, když v prvním svazku *Dějin sexuality* tvrdil, že v devatenáctém století došlo k vynoření normy jakožto prostředku sociální regulace, jenž není totožný s působením zákona. Sociolog François Ewald, ovlivněný Foucaultem, tento postřeh rozpracoval v několika esejích (Ewald 1986, 1991, 1992). Ewald tvrdí, že k působení normy dochází na úkor právního systému zákona a že ačkoli normalizace s sebou nese určitý vzestup legislativy, nestojí k ní nutně v protikladu, nýbrž jistými zásadními způsoby na ní zůstává nezávislá (Ewald 1991, s. 138). Foucault poznamenává, že norma se často objevuje v zákonné podobě a že normativita vystupuje do popředí nejčastěji v ústavách, zákonících a v soustavné a halasné legislativní aktivitě (Foucault 1978, s. 5 [1999, s. 167–168, pozn. překl.]). Dále prohlašuje, že norma náleží k umění soudit a že ačkoli je zjevně spjatá s mocí, vyznačuje se ani ne tak užíváním síly či násilí, jako spíše, jak píše Ewald, „jakousi implicitní logikou, která moci umožňuje reflektovat své vlastní strategie a jasně definovat své předměty. Tato logika je zároveň silou, jež nám umožňuje představovat si život a živé bytosti jako předměty moci, ale i mocí, která může vzít ‚život‘ do svých rukou, vytvářejíc sféru biopolitiky“ (Ewald 1991, s. 138).

Podle Ewalda se tím nastolují přinejmenším dvě otázky: zda se kupříkladu moderní doba podílí na logice normy a jaký by byl vztah mezi normami a zákonem. Na tomto místě je možná užitečné upozornit na důležitý historický výzkum, který Georges Canguilhem věnoval dějinám normality v knize *Normální a patologické* (2015). Ewald dodává, že norma je etymologicky spojena s matematickými a architektonickými pravzory. *Norma* je, doslovně vzato, latinský výraz pro příložník a *normalis* znamená pravoúhlý. Vitruvius toto slovo používal k označení nástroje sloužícího ke kreslení pravých úhlů a Cicero zase k popisu architektonické pravidelnosti přírody; příroda, tvrdil, je normou zákona.

Přestože „norma“ se občas používá jako synonymum „pravidla“, je zřejmé, že normy jsou také tím, co pravidlům dodává jistou lokální soudržnost. Ewald píše, že na začátku devatenáctého století nastává zásadní změna ve vztahu mezi pravidlem a normou (1991, s. 140) a že norma se na pojmové rovině vynořuje nejen jako *specifický soubor různých pravidel*, ale také jako *způsob jejich vytváření* a jako *princip valorizace*. Výraz *normalité* se ve francouzštině objevuje roku 1834, *normatif* roku 1868 a na konci devatenáctého století se v Německu setkáváme s normativními vědami (které, jak mi připadá, úspěšně přežívají v názvu jedné sekce na nynějších setkáních Americké asociace politických věd, nazvané „normativní politická teorie“); slovo *normalizace* se objevuje roku 1920. Podle Foucaulta i Ewalda to odpovídá normalizujícímu působení byrokratické a disciplinární moci.

Norma podle Ewalda přeměňuje různá omezení na určitý mechanismus a tím vyznačuje proces, jímž se foucaultovsky řečeno právní moc stává produktivní; přeměňuje negativní právní omezení na pozitivnější formy normalizační kontroly; tuto transformační úlohu zastává právě norma. Norma takto vyznačuje a uskutečňuje přechod od uvažování o moci jakožto právním omezení k uvažování o moci jakožto a) uspořádaném souboru omezení a b) regulačním mechanismu.

NORMY A PROBLÉM ABSTRAKCE

Tím se tedy navracíme nejen k otázce, jak by bylo o diskurzu možno prohlašovat, že vytváří subjekt (něco, co se v oblasti kulturních studií zhusta předpokládá, ale co se málokdy zkoumá samo o sobě), ale také k otázce, díky čemu přesně v rámci diskurzu toto vytváření probíhá. Když Foucault říká, že disciplína „vytváří“ jedince, nemá na mysli jen to, že disciplinární diskurz jedince ovládá a využívá, ale že je rovněž *aktivně konstituuje*.

Norma je prostředek poměrování a vytváření všeobecného standardu; stát se konkrétním ztělesněním normy neznamená normu zcela vyčerpat, nýbrž spíše být podroben určité abstraktní podobě všeobecnosti. Přestože Foucault a Ewald mají tendenci soustřeďovat se ve svých analýzách tohoto procesu na devatenácté a dvacáté století, Mary Poovey v knize *Making a Social Body* datuje počátek dějin abstrakce v sociální sféře do pozdního století osmnáctého. V Británii, tvrdí Poovey, „došlo v posledních desetiletích osmnáctého století k prvním moderním pokusům znázornit celou britskou populaci — nebo její podstatné části — jako agregáty a vymezit sociální sféru coby odlišnou od oblasti politické a ekonomické“ (Poovey 1995, s. 8). Tato sociální oblast je podle autorky charakterizována zavedením kvantitativního měření: „Takováto srovnávání a měření samozřejmě vytvářejí některé jevy jako normativní — očividně proto, že jsou početné, že představují nějaký průměr nebo že tvoří ideál, k němuž všechny ostatní jevy směřují“ (tamtéž, s. 9).

Ewald se snaží najít užší definici normy, aby bylo možno pochopit její schopnost regulovat všechny sociální jevy, a také pochopit vnitřní limity, s nimiž se při jakékoli takové regulaci střetává (1992, s. 170–171). Ewald píše: „Co je přesně norma? Je to měřítko, jež současně individualizuje, umožňuje nepřestajnou individualizaci a vytváří porovnatelnost. Norma umožňuje neomezené vytyčování prostorů, jež se stávají stále méně spojitými a stále minucióznějšími, a současně zajišťuje, že tyto prostory do sebe nikdy nikoho nezačlení takovým způsobem, že by dotýčným vytvořily nějakou přirozenost, neboť tyto individualizující prostory *nikdy nejsou ničím víc než vyjádřením určitého vztahu*, který je nutno nahlížet nevymezeně, v kontextu jiných vztahů. Co je norma? Je to princip porovnávání, porovnatelnosti, je to společné měřítko, které se ustavuje čistě na základě odkazování jedné skupiny k sobě samé, tehdy, když tato skupina nemá žádný jiný vztah než vztah k sobě, bez vnějšího poukazu a bez vertikality“ (Ewald 1991, s. 173; zvýraznila J. B.).

Foucault podle Ewalda připojuje tento fakt k uvažování o normalizaci: „Normativní individualizace není vnější. To, co je abnormální, nemá přirozenost, jež by byla odlišná od přirozenosti normálního. Norma či normativní prostor nezná žádný vnějšek. Norma do sebe začleňuje všechno, co by se mohlo pokoušet nějak ji překročit — nic a nikdo, ať už by vykazovaly jakoukoli rozdílnost, si nikdy nemůže činit nárok na to, že stojí vně nebo že disponuje jinakostí, jež by je učinila vskutku jinými“ (Ewald 1992, s. 173).

Takový pohled naznačuje, že jakýkoli odpor vůči normě je již zahrnut do normy a je zásadní pro její vlastní fungování. V tomto momentu naší analýzy se dokonce zdá, že přechod od lacanovského pojmu symbolické pozice ke spíše foucaultovskému pojetí „sociální normy“ nezvyšuje naděje na účinné posunutí či přeznačení normy jako takové.

Při četbě prací Pierra Machereyho nicméně začínáme nahlížet, že normy nejsou nezávislé a samy ze sebe přetrvávající entity či abstrakce, nýbrž že musí být chápány jako formy působení. V textu *Za přírodopis norem* Macherey objasňuje, že onen druh kauzality, jakým působí normy, není tranzitivní, ale imanentní, a dokládá toto tvrzení s odkazem na Spinozu a Foucaulta: „Promyšlet imanenci normy samozřejmě znamená přestat chápat její působení restriktivně, jako nějakou ‚represi‘ formulovanou v termínech zákazu a působící proti nějakému subjektu danému před tímto působením, subjektu, který by se od takové kontroly mohl sám osvobodit nebo od ní být osvobozen: dějiny šílenství, stejně jako dějiny trestních praktik nebo také dějiny sexuality dobře ukazují, že působení norem není takovým ‚osvobozením‘ nijak potlačeno, nýbrž naopak posíleno. Lze si ale také klást otázku, zda k tomu, abychom iluzím tohoto anti-represivního diskurzu unikli, stačí prostě je odhalit: nehrozí nám, že je budeme reprodukovat na jiné úrovni, kde sice přestaly být naivní, ale to, že se staly poučeními, ještě neznamená, že by již nebyly posunuty ve vztahu k obsahu, na který se zdají být zaměřeny?“ (Macherey 2009, s. 86).

Když Macherey tvrdí, že norma přetrvává jen ve svém působení a díky němu, fakticky tím vymezuje působení jako místo sociální intervence: „Z tohoto hlediska již nelze uvažovat o samotné normě před důsledky jejího působení, tedy uvažovat o ní jako o něčem, co stojí v jistém smyslu za nimi a co je na nich nezávislé; je naopak třeba uvažovat o normě tak, jak působí právě ve svých účincích, nikoli tak, aby byla realita těchto účinků omezována nějakým prostým podmiňováním, nýbrž tak, aby jim bylo připsáno maximum reality, jíž jsou schopny“ (tamtéž, s. 88; zvýraznila J. B.).

Výše jsem již zmínila, že normu nelze redukovat na žádnou z jejích konkrétních instancí, avšak ještě bych dodala následující: normu zároveň nelze od jejích konkrétních ztělesnění ani zcela odloučit. Norma nestojí vně pole své působnosti. Podle Machereyho nejenže je norma zodpovědná za vytváření pole své působnosti, ale *vytvářením tohoto pole norma zároveň vytváří sebe samu*. Norma je aktivním udílením reality, ba dokonce jedině díky své opakovaně působící moci udílet realitu se vůbec konstituuje jakožto norma.

GENDEROVÉ NORMY

V souladu s výše vypracovaným pojetím norem bychom mohli říci, že oblast reality vytvářená genderovými normami tvoří pozadí pro povrchové jevení genderu v jeho idealizovaných rozměrech. Jak ale máme chápat dějinné formování takových ideálů, jejich přetrvávání v čase a jejich prostor jakožto komplexní souběh sociálních významů, které se nezdají mít cokoli bezprostředně společného s genderem? V té míře, v jaké jsou genderové normy *reprodukovány*, se jich dovolávají a citují je tělesné praktiky, které mají rovněž schopnost tyto normy v průběhu jejich citování pozměňovat. Není možné předložit úplný narativní přehled citační historie normy: narativita se na jedné straně nesnaží zcela skrývat svou dějinnost, ovšem na straně druhé ani neodhaluje nějaký jediný počátek.

Jedním důležitým významem pojmu regulace je tedy to, že jedinci jsou regulováni genderem a že tento typ regulace funguje jako podmínka kulturní inteligibility každého jedince. Odklonit se od genderové normy znamená vytvořit aberantní příklad,

kterého regulační formy moci (lékařské, psychiatrické a právní, abychom jmenovali jen některé) mohou rychle využít k podepření logického odůvodnění svých vlastních soustavných regulačních snah. Zůstává nicméně následující otázka: jaké odchylení od normy tvoří něco jiného než omluvu či zdůvodnění dalšího působení autority normy? Jaké odbočení od normy narušuje regulační proces sám?

Otázka chirurgické „korekce“ u intersexuálních dětí je jedním z případů, které stojí za úvahu. Argumentuje se zde tím, že děti narozené s neobvyklými primárními sexuálními rysy mají být „korigovány“, aby se začlenily, cítily se lépe, dosáhly normality. Korektivní chirurgické zákroky se někdy provádějí s podporou rodičů a ve jménu normalizace, a fyzická a psychická cena, již je za tyto zákroky nutno zaplatit, se pro ony osoby, které byly takto jakoby poopraveny chirurgickým skalpelem normy, ukázala jako obrovská (Chase 1998, s. 189–211). Těla vytvářená takovýmto regulačním vnučením genderu jsou těla trpící bolestí, těla nesoucí stopy násilí a utrpení. Ideality genderově diferencované morfologie je v tomto případě zcela doslova vřezána do tělesné hmoty.

Gender je tedy regulační norma, ale je to také norma, která se vytváří ve službách jiných druhů regulace. Například zákonné předpisy týkající se sexuálního obtěžování mají v souladu s uvažováním Catharine MacKinnon tendenci předpokládat, že obtěžování spočívá v systematickém sexuálním ponižování žen na pracovišti, přičemž muži jsou zpravidla v pozici těch, kdo obtěžuje, a ženy v pozici těch, kdo je obtěžován. Podle MacKinnon se tato skutečnost zdá být důsledkem určité základnější sexuální podřízenosti žen. Přestože se tyto regulace snaží omezit sexuálně ponižující chování na pracovišti, nesou s sebou rovněž jisté nevyřčené genderové normy. Skrze explicitní regulaci sexuality v jistém smyslu dochází k implicitní regulaci genderu.

Hierarchická struktura heterosexuality, v jejímž rámci jsou muži považováni za ty, kdo si podřizují ženy, je podle MacKinnon tím, co vytváří gender: „Sexuální nerovnost, která přestala být nějakým atributem nějaké osoby, nabývá podobu genderu; jakožto určitý pohyblivý vztah mezi lidmi potom nabývá podobu sexuality. Gender se vynořuje jako zmrazená forma sexualizace nerovnosti mezi muži a ženami“ (MacKinnon 1987, s. 6–7).

Je-li gender znehybnělou formou, již nabývá sexualizace nerovnosti, potom sexualizace nerovnosti předchází genderu a gender je jejím účinkem. Můžeme ale vůbec konceptuálně uvažovat o sexualizaci nerovnosti bez nějakého předchozího pojetí genderu? Je smysluplné prohlašovat, že muži si sexuálně podřizují ženy, pakliže nemáme nejprve nějakou představu o tom, co muži a ženy jsou? MacKinnon nicméně tvrdí, že mimo tuto formu sexuality, která má logicky vzato nevyhnutelně podřizující a vykořisťovatelskou podobu, k žádné konstituci genderu nedochází.

Když MacKinnon navrhuje regulaci sexuálního obtěžování, uchylující se k tomuto druhu analýzy systematické povahy sexuální podřízenosti, nastoluje tím regulaci jiného typu: mít gender znamená být již začleněn do heterosexuálního vztahu podřízením. Zdá se, že neexistují žádní genderem obdaření lidé, kteří by byli vně takových vztahů; zdá se, že neexistují žádné heterosexuální vztahy, které by neimplikovaly podřízenost; zdá se, že neexistují žádné ne-heterosexuální vztahy; zdá se, že neexistuje žádné sexuální obtěžování mezi lidmi téhož pohlaví.

V současné *queer* teorii otevřela tato forma redukce genderu na sexualitu cestu ke dvěma odděleným, ale vzájemně do sebe zasahujícím tématům. První postup spo-

čívá v oddělení sexuality od genderu, takže mít gender nepředpokládá, že se člověk nějakým specifickým způsobem věnuje té či oné sexuální praktice, a věnovat se nějakým daným sexuálními praktikám, například análnímu sexu, nijak nepředpokládá, že člověk má nějaký daný gender (tuto pozici předkládá Gayle Rubin v textu *Thinking Sex* a rozpracovává ji Eve Kosofsky Sedgwick v knize *Epistemology of the Closet*). Druhý a korelativní postup v rámci *queer* teorie spočívá v tvrzení, že gender nelze redukovat na hierarchickou heterosexuálnost, že když je kontextualizován *queer* formami sexuality, nabývá odlišné podoby, ba dokonce že mimo heterosexuální rámec nelze považovat za samozřejmou ani jeho binární povahu, že gender je vnitřně nestabilní, že životy transgenderů jsou dokladem zhroucení jakýchkoli vztahů kauzálního determinismu mezi sexualitou a genderem. Nesoulad mezi genderem a sexualitou je takto stvrzován ze dvou odlišných perspektiv: jedna se snaží ukázat možnosti sexuality, které nejsou omezovaly genderem, aby prolomila kauzální reduktivnost argumentů, které oboje propojují; druhá se snaží ukázat možnosti genderu, které nejsou předem určovaly formami hegemonické heterosexuality (moje vlastní práce se ubírá tímto směrem a je úzce spjata s prací teoretiček jako Bidy Martin, Joan W. Scott, Katherine Franke, a s vynořením teorie transgenderu).

Problém se založením zákonných předpisů pro sexuální obtěžování na onom chápání sexuality, které na gender nahlíží jako na skrytý účinek sexualizované podřízenosti v rámci heterosexuality, je ten, že tento způsob uvažování posiluje jisté pohledy na gender a jisté pohledy na sexualitu. V teorii, kterou razí MacKinnon, je gender vytvářen na scéně sexuální podřízenosti a sexuální obtěžování je explicitním momentem ustavení podřízenosti heterosexuální. To ve skutečnosti znamená, že sexuální obtěžování se stává alegorií pro vytváření genderu. Podle mého názoru se zákonné předpisy pro sexuální obtěžování samy stávají nástrojem, s jehož pomocí je gender takto reprodukován.

Specialistka na právo Katherine Franke tvrdí, že regulace genderu zůstává v této perspektivě nejen neproblematizovaná, ale bezděčně i posilovaná: „To, co je špatně se světem, jak jej ve své práci popisuje MacKinnon, se nevyčerpává jen postřehem, že muži mají nadvládu nad ženami, ačkoli je to deskriptivně vzato ve většině případů pravda. Problém je spíše mnohem hlouběji zakořeněn v celém systému. Tím, že omezujeme sexismus jen na to, čeho se muži dopouštějí na ženách, ztrácíme ze zřetele ideologii, která stojí v pozadí a která dodává sexismu takovou působnost... Podřízení žen ze strany mužů je součástí širší společenské praxe vytvářející genderově rozlišená těla — ženské ženy a mužské muže“ (Franke 1997, s. 761).

Mezi sociální tresty postihující transgrese genderu patří chirurgická korekce intersexuálů; lékařská a psychiatrická patologizace a kriminalizace osob s „genderovou dysforií“, k níž dochází v několika zemích včetně Spojených států; obtěžování osob s nevyhraněným genderem na veřejnosti nebo na pracovišti; diskriminace v zaměstnání a násilí. Zákaz sexuálního obtěžování žen ze strany mužů, založený na odůvodnění předpokládajícím heterosexuální podřízenost jakožto výlučnou scénu sexuality a genderu, se takto sám stává regulačním prostředkem vytváření a udržování genderových norem v rámci heterosexuality (Alexander 1991).

Na začátku tohoto textu jsem naznačila několik způsobů, jak chápat problém „regulace“. Regulace je to, co činí *regulérním*, ale v návaznosti na Foucaulta je to rovněž způsob *dohlížení a trestání* v pozdně moderních formách moci; nespokojuje se

jen s omezováním a negováním, takže se nejedná jen o právní formu moci. Protože různé druhy regulace působí v podobě norem, stávají se klíčovými momenty, kdy dochází k rekonstituci ideality normy a k dočasnému vyřazení její dějinnosti a zranitelnosti. Regulace jakožto mocenský úkon může nabýt podobu zákona, ale jejím zákonným rozměrem se sféra její účinnosti nevyčerpává. Regulace jakožto něco, co spočívá v kategoriích, jež činí jednotlivce vzájemně sociálně zaměnitelnými, je úzce spjata s procesem *normalizace*. Právní předpisy, které stanovují, kdo bude mít nárok na veřejnou sociální péči, se aktivně podílejí na vytváření normy určující recipienta této péče. Ti, kdo regulují *gay speech* v armádě, se aktivně podílejí na vytváření a udržování normy určující to, čím bude muž a čím bude žena, jak bude vymezena řeč, kde bude a kde nebude sexualita. Státní regulace adopce u gayů a leseb, podobně jako adopce u svobodných rodičů, nejenže dotyčnou aktivitu omezuje, ale také vyznačuje a posiluje určitý ideál toho, jací by rodiče měli být, například že by měli mít partnera či partnerku, přičemž tento ideál zároveň určuje, kdo se za legitimního partnera či partnerku počítá. Regulace, které se snaží pouze omezovat jisté specifické aktivity (sexuální obtěžování, zneužívání sociální péče, sexuálně podbarvenou řeč), tedy zároveň vykonávají jinou aktivitu, jež z valné části zůstává bez povšimnutí: stanovování parametrů vymezujících osobu, tj. tvorbu osob v souladu s abstraktními normami, jež zároveň podmiňují i přesahují životy, které vytvářejí — a ničí.

LITERATURA

- Alexander, Jacqui:** *Redrafting Morality: The Postcolonial State and the Sexual Offenses Bill of Trinidad and Tobago*. In: Chandra Talpade Mohanty — Ann Ruso — Lourdes Torres (eds.): *Third World Women and the Politics of Feminism*. Indiana University Press, Bloomington 1991, s. 133–152.
- Bell, Vikki:** *Interrogating Incest: Feminism, Foucault, and the Law*. Routledge, London 1993.
- Bornstein, Kate:** *Gender Outlaw*. Routledge, New York 1994.
- Bowie, Malcolm:** *Lacan*. Harvard University Press, MA, Cambridge 1991.
- Canguilhem, Georges:** *Le normal et le pathologique*. PUF, Paris 2015.
- Chase, Cheryl:** *Hermaphrodites with Attitude: Mapping the Emergence of Intersex Political Activism*. *GLQ* 4, 1998, č. 2, s. 189–211.
- Evans, Dylan:** *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*. Routledge, London 1996.
- Ewald, François:** *A Concept of Social Law*. In: Gunther Teubner (ed.): *Dilemmas of Law in the Welfare State*. Walter de Gruyter, Berlin 1986, s. 40–75.
- Ewald, François:** *Norms, Discipline, and the Law*. In: Robert Post (ed.): *Law and the Order of Culture*. University of California Press, Berkeley 1991, s. 138–160.
- Ewald, François:** *A Power Without an Exterior*. In: Timothy Armstrong (ed.): *Michel Foucault, Philosopher*. Routledge, New York 1992, s. 169–174.
- Fausto-Sterling, Anne:** *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. Basic Books, New York 2000.
- Foucault, Michel:** *The History of Sexuality*, sv. 1, přel. Robert Hurley. Pantheon, New York 1978.
- [**Foucault, Michel:** *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*, přel. Čestmír Pelikán. Herrmann a synové, Praha 1999.]
- Franke, Catherine:** *What's Wrong with Sexual Harassment?*. *Stanford Law Review* 49, 1997, č. 4, s. 691–772.
- Irigaray, Luce:** *Ce sexe qui n'en est pas un*. Minuit, Paris 1977.

- Laplanche, Jean — Pontalis, Jean-Bertrand:** *Vocabulaire de la psychanalyse*. PUF, Paris 2004.
- Lévi-Strauss, Claude:** *Les structures élémentaires de la parenté*. Maison des sciences de l'homme, Paris 1967.
- Machérey, Pierre:** Pour une histoire naturelle des normes [1988]. In týž: *De Canguilhem à Foucault. La force des normes*. La Fabrique, Paris 2009, s. 71–97.
- MacKinnon, Catharine:** *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*. Routledge, New York 1987.
- Mitchell, Juliet:** *Psychoanalysis and Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. Vintage, New York 1975.
- Poovey, Mary:** *Making a Social Body: British Cultural Formations, 1830–1864*. University of Chicago Press, Chicago 1995.
- Rubin, Gayle:** Thinking Sex: Towards a Political Economy of 'Sex'. In: Carol Vance (ed.): *Pleasure and Danger*. Routledge, New York 1984, s. 267–319.
- Sedgwick, Eve Kosofsky:** *Epistemology of the Closet*. University of California Press, Berkeley 1991.
- Smart, Carol (ed.):** *Regulating Womanhood: Historical Essays on Marriage, Motherhood, and Sexuality*. Routledge, London 1992.
- Taylor, Charles:** To Follow a Rule.... In: Craig Calhoun et al.: *Bourdieu: Critical Perspectives*. University of Chicago Press, Chicago 1993, s. 45–60.
- Tort, Michel:** *Le nom du père incertain: la question de la transmission du nom et la psychanalyse*. S. n., Paris 1983 [výzkum prováděný na žádost Service de coordination de la recherche, Ministère de la justice].
- Tort, Michel:** Artifice du père. In: *Dialogue-recherches cliniques et sociologiques sur le couple et la famille*, 1989, č. 104, s. 46–59.
- Trumbach, Randolph:** *Sex and the Gender Revolution*, sv. 1. *Heterosexuality and the Third Gender in Enlightenment London*. University of Chicago Press, Chicago 1998.

Z anglického originálu otištěného pod názvem *Regulation* v knize *Critical Terms for the Study of Gender* (eds. Catharine Stimpson a Gilbert Herdt. Chicago University Presse, Chicago 2014, s. 411–427) přeložil Josef Fulka. Tento překlad vychází v rámci grantového projektu GA ČR „Život a prostředí. Fenomenologické vztahy mezi subjektem a přirozeným světem“, č. P401 15-10832S.